

Jaarverslag 2007
Werkprogramma 2008

VROMRaad

Voorwoord

Met genoegen bieden wij u het verslag aan over het jaar 2007, het derde jaar van de huidige raadsperiode. In 2007 bestond de VROM-raad tien jaar. Om dat moment te markeren hebben we met de Volkskrant een serie debatten georganiseerd onder de titel 'De ruimtelijke agenda'. Uit de respons op de website en tijdens de debatten op verschillende plaatsen in het land bleek grote betrokkenheid van Nederlanders bij hun leefomgeving. Inmiddels is een verslag van de debatten verschenen bij Meulenhoff onder de titel '29 plannen voor een mooier Nederland'.

Belangstelling voor de kwaliteit van de leefomgeving blijkt ook uit het feit dat de website van de VROM-raad zich in een groeiende belangstelling mag verheugen. Er zijn meer dan honderd-duizend bezoekers geweest in dit jaar die vele duizenden exemplaren van onze adviezen hebben gedownload. Ook de oplages van de gedrukte adviezen nemen steeds verder toe omdat de aanvragen stijgen.

In dit verslag wordt stilgestaan bij tien jaar VROM-raad in de vorm van een interview met de voorzitters uit die periode. Zij kijken vanuit het perspectief van de raad naar verleden en toekomst. Uit de pers heeft u daarnaast een beeld kunnen krijgen van de visie van kabinet en parlement op de toekomst van de adviesraden. Om tot een completer beeld te komen hebben we gestreefd naar een drieluik. Daarom vindt u in dit verslag ook meningen van mensen in de samenleving die op afstand van de raad staan maar wel iets hebben gedaan met onze adviezen. Ook hen hebben we gevraagd naar verleden en toekomst te kijken.

Inhoudelijk was het een bijzonder jaar. Er zijn verschillende briefadviezen uitgebracht naar aanleiding van vragen van minister Cramer buiten het werkprogramma om. Een hoogtepunt vormde het advies 'Tijd voor keuzes. Perspectief op een woningmarkt in balans' dat een enorme publiciteit heeft gekregen. De wetenschappelijke wereld, de belangenbehartigers van links tot rechts, de verhuurders en de projectontwikkelaars, iedereen was van mening dat dit advies niet alleen een goede analyse gaf van de problemen maar ook een stevig fundament voor een gezamenlijke oplossingsrichting.

Over de toekomst van de raad en het secretariaat bestonden in 2007 wel politieke voornemens maar bestond nog geen politieke consensus. Naar verwachting zal het ten minste tot de tweede helft van 2008 duren voor er duidelijkheid is over de toekomst van de VROM-raad. Wij werken in ieder geval tot het eind van onze benoemingsperiode gedreven voort aan adviezen die bijdragen aan de kwaliteit van het debat en daarmee aan betere besluiten over de kwaliteit van de ruimte, het milieu en de woningmarkt.

De voorzitter
Mr. H.M. Meijdam

De algemeen secretaris
Drs. A.F. van de Klundert

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
JAARVERSLAG 2007	6
1 Tien jaar VROM-raad: in gesprek met Theo Quené, Peter Noordanus en Henry Meijdam	6
2 Tien jaar VROM-raad: reacties uit het werkveld	12
Overzicht adviezen 2007	19
3 Programma-aanpak van de Nota Ruimte	20
4 Briefadvies Zuidvleugel: extra inzet voor de Zuidvleugel!	22
5 De hype voorbij. Klimaatverandering als structureel ruimtelijk vraagstuk	24
6 Duurzame ontwikkeling van het potentieel van de zee. Een visie op geïntegreerd maritiem beleid in Europa en Nederland	26
7 Briefadvies 'Stuur op Mooi Nederland!'	28
8. Manifest 'Een wereld te verdienen: vrije tijd, toerisme en ruimtelijke kwaliteit'	30
9 Leerwerklandschappen: inspiratie voor leren en werken in een wervende omgeving	32
10 Tijd voor keuzes. Perspectief op een woningmarkt in balans	34
Bijlagen	39
1 Samenstelling raad en secretariaat	39
Samenstelling raad per 31 december 2007	39
Waarnemers	39
Algemeen secretaris	39
2 Taak en werkwijze VROM-raad	41
3 Financieel overzicht 2007	42
WERKPROGRAMMA 2008	43
1 Wijken in stedelijk verband	45
2 Openbare ruimte: kwaliteit in transitie	45
3 Grond op de markt	45
4 Saldering, differentiatie en transparantie	45
5 De ruimtelijke hoofdstructuur van Nederland op lange termijn	46

Tien jaar VROM-raad: in gesprek met Theo Quené, Peter Noordanus en Henry Meijdam

1

In 2007 bestond de VROM-raad tien jaar. Tien jaar, waarin vijfenzestig adviezen zijn aangeboden aan zeven verschillende ministers. In totaal zevenendertig raadsleden onder vier voorzitters hebben daar hun bijdrage aan geleverd.

Aanleiding om eens een balans op te maken. We doen dat met drie heren die in het afgelopen decennium de voorzittershamer van de VROM-raad vasthielden: Theo Quené (voorzitter in de eerste raadsperiode van 1997-2000), Peter Noordanus (2001-2003) en Henry Meijdam (2005-heden). In 2004 was, de helaas veel te vroeg overleden, Fred van der Veen voorzitter.

Eerst blikken we terug. Is er veel veranderd in de loop der jaren, bijvoorbeeld in de relatie met de opdrachtgever, de aard van de adviezen, de doorwerking in de samenleving? En op welk advies uit hun raadsperiode zijn zij het meest trots?

Maar er is ook voldoende aanleiding om vooruit te kijken. Een van de doelen die het kabinet Balkenende IV zichzelf gesteld heeft, is een vernieuwing van de rijksdienst, en daarmee samenhangend een hervorming (en afslanking) van het adviesstelsel. Zoals de plannen er nu liggen, zullen de VROM-raad, de Raad voor Verkeer en Waterstaat en de Raad voor het Landelijk Gebied opgaan in een 'Raad voor de Leefomgeving'.¹

Hoe kijkt u als (oud-)voorzitter tegen deze plannen aan?

Peter Noordanus geeft aan dat de discussie over het adviesstelsel niet voor de eerste keer wordt gevoerd. "Het probleem is dat het rijksbeleid meer en meer aan het verkokeren is, ondanks alle pogingen tot geïntegreerd beleid. Binnen VROM alleen al worden verschillende talen gesproken, laat staan tussen departementen onderling. Een Raad voor de Leefomgeving is in zo'n constellatie dan misschien wat te hoog gegrepen qua integratie. Er zit bovendien het gevaar in dat adviezen een te hoog abstractieniveau krijgen."

Noordanus ziet het ook vanuit zijn deelname aan de Taskforce Herstructurering

Bedrijventerreinen. "De materie is complex, het beleid loopt nog steeds vast. Het VROM-raad advies 'Werklandschappen' (2006) gaf een eerste juiste redenering voor een complex probleem, maar ik vraag me af of een nieuwe, integrale raad zo'n advies zou kunnen formuleren. Daarvoor is er te veel verdeeldheid, zijn er teveel en tegenstelde belangen tussen departementen. Wat kan geïntegreerde advisering dan toevoegen? Je begint dan aan de verkeerde kant." **Theo Quené** meent dat het allemaal begint met een effectieve (inter)departementale besluitvorming. Is die wel op integratie georiënteerd? Zo niet, dan moet je niet bij de adviesraden beginnen.

Wat zijn volgens u de kritische succesfactoren voor een goed functionerende adviesraad in de huidige politieke context?

Henry Meijdam stelt dat alles begint met de vraag hoe je als land je democratisch systeem wilt organiseren. "Gebruik je het als mechanisme om binnen bepaalde tijd te komen tot besluitvorming, of is het een middel om te komen tot besluiten die geschraagd zijn op een overweging van standpunten en op organisatie van maatschappelijk draagvlak? In het eerste geval zijn adviesraden alleen maar ballast, in het laatste geval moet je kracht en tegenkracht organiseren. Adviesraden zijn daar bij uitstek geschikt voor. Maar wat daarbij niet bevorderlijk is", vervolgt **Meijdam**, "is dat het lange termijn perspectief ontbreekt in de politiek, mede onder invloed van de media. Die roepen om korte termijn antwoorden, terwijl onze huidige maatschappelijke vraagstukken vragen om lange termijn perspectieven. We moeten de korte termijn kwesties weer gaan verbinden met lange termijn vraagstukken."

Quené voegt er aan toe: "Ik maak me zorgen over de politieke ontwikkelingen in dit land. Er zijn haast geen politici meer die gefundeerde maatschappelijke beschouwingen houden over datgene wat aan de orde is. Wie houdt er tegenwoordig nog in de Staatscourant een constituerend verhaal over zijn beleidsterrein? De waan van de dag overheerst."

Noordanus is het daarmee eens. "De politiek moet weer een langere zichttijd krijgen. Verbreed

¹ Stand van zaken bij het ter perse gaan van dit jaarverslag.

het debat, daar kunnen adviesraden aan bijdragen. Zij kunnen kwesties agenderen vanuit het bieden van integrale oplossingen. Neem bijvoorbeeld de VROM-raadsadviezen 'Stedenland-plus' (1998) of 'Corridors in balans' (1999). Het sterke van deze adviezen is dat het geheel is opgehangen aan een conceptuele schets van wat je je voorstelt. Thema's als de balans tussen markt en staat, consumentenpreferenties, in hoeverre kun je ordenend optreden als overheid, etc. Dat soort adviezen bevordert de samenhang. Toch zijn deze adviezen in het toenmalige regeerakkoord verdwaald en verkruiemd. Ook het recentere woningmarktadvies 'Tijd voor keuzes' (2007) is een sterk advies, dat de samenleving echt kan helpen."

Meijdam: "Maar hoe goed 'Tijd voor keuzes' ook is ontvangen in het werkveld, in de politieke arena wordt het (nog) niet opgepakt."

"Dat is niet zo verwonderlijk", reageert **Noordanus**, "als je kijkt naar de huidige, fatale combinatie van een loden bureaucratie en een qua geld dichtgetimmerd regeerakkoord. Zo is er weinig ruimte meer voor nieuwe dingen buiten de waan van de dag om, en dat terwijl er veel parlementariërs zijn met goede ideeën, daar ligt het niet aan."

Hoe belangrijk is volgens u de rol van de opdrachtgever (vaak de VROM-minister) voor de kwaliteit en ontvangst van de adviezen?

Quené: "Uit mijn tijd bij de WRR weet ik nog dat als de minister-president en één of twee vakministers de urgentie inzagen van een advies, je er zeker van kon zijn dat het goed werd opgepakt. Maar was dat niet het geval, dan verdween het al snel op de grote stapel."

Ook **Noordanus** ziet het 'politiek patronaat' als succesfactor: "Iemand moet het advies naar zich toetrekken en het als het ware tot zijn geestelijk eigendom maken en zich verantwoordelijk voelen voor een raad."

Op welk advies uit uw eigen raadsperiode bent u het meest trots?

Quené hoeft niet lang na te denken over deze vraag: “ ‘Stedenland-*plus*’ en ‘Corridors in balans’ deden ertoe, ze brachten het debat op gang met politici en samenleving. Deze adviezen stonden aan de wieg van het verstedelijkingsconcept voor de komende decennia in Nederland. De raad zelf heeft zich hier erg enthousiast voor ingezet, dat was mooi om mee te maken. En het advies ‘Sterk en mooi platteland’ (1999) was een goede analyse waarin zowel de natuurbescherming als de landbouwsector zich konden vinden, het hielp deze partijen hun strijdbijl te begraven.”

Noordanus noemt uit zijn raadsperiode na enig nadenken het advies over de nieuwe wet RO: ‘Gereedschap voor ruimtelijke ontwikkelingspolitiek’ uit 2004. “Vooral het onderliggende debat over hoeveel sturing je je kunt permitteren in de ruimtelijke ordening, was erg interessant. Hoe implementeer je ordeningsprincipes? Het heeft ook echt betekenis gehad in de wetsgeschiedenis. Het advies over externe veiligheid (‘Verantwoorde risico’s, veilige ruimte’, 2003) was ook erg interessant. Dat is ook positief ontvangen. Wel jammer dat de beoogde interdepartementale coalitie tussen VROM en VenW er nooit is gekomen.”

Meijdam vindt het eigenlijk nog iets te vroeg om te kunnen zeggen welk advies uit zijn raadsperiode (tot nu toe) succesvol is. Maar toch noemt hij ‘Werklandschappen’ (2006), ‘Tijd voor keuzes’ (2007), ‘Milieu en de kunst van het goede leven’ (2005) en het in 2008 verschenen ‘Brussels lof’ als meest belangwekkende adviezen. Meijdam: “Belangrijk criterium is wat mij betreft dat een advies stemt tot nadenken. Of je het dan eens bent met de inhoud is een tweede.”

Wat zou u een volgende raad willen meegeven, of het nu opnieuw een VROM-raad is of een Raad voor de Leefomgeving?

Quené: “Het kritieke startpunt is of je als adviesraad voldoende op conceptueel niveau zit en tegelijk aansluit bij de maatschappelijke vraagstel-

ling. Je moet terughoudend zijn in je concreetheid, daar zijn we als raad niet voor geëquipeerd. Overigens kon de VROM-raad in mijn tijd nog grotendeels zijn eigen agenda bepalen, het staat of valt ermee hoeveel ruimte je krijgt van je minister.”

Noordanus: “Ook de nieuwe raad moet de ruimte krijgen in onderwerpkeuze, anders wordt je gemangeld in een interdepartementale stammenstrijd.”

Meijdam heeft helaas tot nu toe te weinig gemerkt van de ruimte en aandacht die een advies zou moeten krijgen: “Alles is er op gericht om binnen de vier jaar dat een kabinet regeert resultaten te behalen, alles is gestroomlijnd op dat proces. De snelheid en complexiteit waarmee zaken op het bordje van de bewindspersonen komen, is vergroot. Daardoor krijgen de producten van adviesraden niet altijd de aandacht die ze verdienen. Soms ontbreekt ook simpelweg de ervaring en het vakmanschap bij politici om iets naar waarde te kunnen schatten.”

Noordanus ziet het ontbreken van een lange termijn agenda als belangrijkste obstakel voor de borging van adviezen, zeker in relatie met het ontbreken van helderheid en visie bij de opdrachtgever. “En niet te vergeten de durf van bewindspersonen om tegenspraak te organiseren.”

Hij vindt dat elke adviesraad concepten moet aanreiken met focus op hoe je de samenhang zou kunnen bevorderen. “We moeten geen kapellen in een kathedraal maken.”

Meijdam wil toch ook een relativerende noot inbrengen: “De parlementaire democratie dient politieke antwoorden op maatschappelijke vraagstukken te formuleren. Maar misschien ontbreekt in het huidige tijdsgewricht de urgentie wel, zijn onze vraagstukken volgens de samenleving minder groot dan in het verleden. Oftewel: we zijn niet meer bezig met de basics maar met de ballen in de kerstboom. We zijn immers in goede doen hier in Nederland.”

Noordanus ziet dat toch anders. “Als je Nederland vergelijkt met andere Europese landen dan zie

je dat elders veel meer gebeurt op ruimtelijk-economisch vlak. Kijk naar de verrommeling in ons land, of de problemen op de woningmarkt, daar hebben echt veel mensen last van.”

Noordanus ziet helder voor zich wat de VROM-raad te doen staat: “Maak een document wat de huidige raad als statement kan meegeven aan zijn opvolger, om de ruimtelijke component in de toekomst te beleggen. Maak op het domein van de fysieke leefomgeving scenario's in lijn met de toekomstscenario's van het CPB, met maatschappelijke keuzes en conceptuele oplossingen. Dan heb je een strategisch-tactische agenda voor een nieuw kabinet. Anders blijven vraagstukken liggen, want de investeringsopgave wordt mijns inziens zwaar onderschat. Internationalisering, de toekomst van de steden, dat soort zaken verdient veel meer aandacht.

Nederland is op zoek naar de balans tussen staat en markt, wat moet je je vanuit het publiek domein aantrekken? In het buitenland zie je bij veel regeringsleiders (bijvoorbeeld Blair destijds, Sarkozy nu) een veel pro-actievere agenda op dit vlak.” **Noordanus** wacht dus met smart op een heldere positie op 'Nederland morgen'. “Het kortademige moet verdwijnen, dan ontstaat er weer ruimte voor het debat. Er is nu weer ruimte voor het smeden van nieuwe coalities, zoals voor de kust, de IJsselmeer-aanpak, mobiliteit.”

Quené: “The New Deal daagt weer.” En daar sluiten de andere twee heren zich graag bij aan.

Theo Quené

Peter Noordanus

Henry Meijdam

Personalia

Theo Quené (78) bekleedde verschillende leidinggevende functies bij de (semi)overheid. Hij was directeur-generaal van de ruimtelijke ordening, Secretaris-Generaal van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, voorzitter van de WRR, bijzonder hoogleraar toekomstverkenning en beleid aan de Landbouwhogeschool te Wageningen, en voorzitter van de SER. Hij was ook voorzitter van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, het Prins Bernhardfonds en de Raad van Toezicht van het Rijksmuseum te Amsterdam. Hij werd benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw in 1971 en tot Grootofficier in de Orde van Oranje-Nassau in 1996. Zijn Alma Mater, de Landbouwhogeschool te Wageningen, vereerde hem met een eredoctoraat.

Peter Noordanus (56) is directievoorzitter van AM NV en voorzitter van de Neprom. Daarvoor was hij firmant bij Boer & Croon Strategy and Management Group (werkmaatschappij Ruimtelijke Investerings). Noordanus was in de periode 1989-2000 namens de PvdA wethouder Ruimtelijke Ordening, Stadsvernieuwing en Volkshuisvesting van de gemeente 's-Gravenhage. Verder was hij hoogleraar onroerend goed recht aan de Technische Universiteit Delft en directeur van het Instituut voor Bouwrecht. Een greep uit zijn nevenfuncties: lid van het Forum voor Stedelijke Vernieuwing, voorzitter van de VNG Commissie Bouwen en Wonen, voorzitter van het Garantie Instituut Woningbouw en secretaris van de Stichting Hoogbouw.

Henry Meijdam (47) is zijn politieke carrière begonnen in de gemeente Huizen als gemeenteraadslid. Later werd hij fractievoorzitter en in de periode 1991-1998 was hij wethouder en locoburgemeester. Van 1995 tot 1998 was Meijdam lid van de VVD-fractie van Provinciale Staten in Noord-Holland. Vanaf 1998 was hij gedeputeerde in deze provincie voor ruimtelijke ordening en milieu, en als zodanig belast met de regelgeving rond Schiphol. In januari 2005 werd hij burgemeester van Zaanstad. Sinds 2005 is Meijdam zelfstandig adviseur en onder andere interim-directeur van het opleidingsbedrijf Espeq in Heerhugowaard, voorzitter 3VO, waarnemend voorzitter RvT Slotervaart Ziekenhuis, lid Raad van Toezicht Radio TV Noord-Holland, directeur van CUR.NET en voorzitter van de VROM-raad.

Tien jaar VROM-raad: reacties uit het werkveld

2

Inleiding

Afgelopen jaar hebben diverse ‘Haagse’ partijen zich uitgelaten over adviesraden en de betekenis van adviezen. Het kabinet heeft bij zijn aantreden kenbaar gemaakt dat er een en ander zou moeten veranderen, de secretarissen-generaal hebben hun mening gegeven en in de Eerste en Tweede Kamer zijn debatten gevoerd. Vanzelfsprekend varieerden de opinies sterk.

De gebruikers van de adviezen buiten ‘Den Haag’ zijn opvallend weinig gehoord. Apart mag wel de plaatsvervangend voorzitter van de Raad van State, de heer Tjeenk Willink worden genoemd. Hij heeft zich heel kritisch uitgelaten over de voornemens van het kabinet.

Vanuit de VROM-raad hebben we aan een aantal personen die niet de formele adressanten zijn van onze adviezen, maar waarvan we vermoeden dat ze onze adviezen wel kennen, enkele vragen voorgelegd: aan welk advies heeft u iets gehad, wat is de betekenis van dat advies geweest voor anderen, over welke thema zou u graag eens een advies zien en wat zou u anders willen?

Hieronder vind u de meningen weergegeven van een zeer gemêleerd gezelschap.

Ton Heeren

Senior adviseur Ruimtelijke Ontwikkeling en Wonen, Interprovinciaal Overleg (IPO):

“Ik heb bijvoorbeeld veel gehad aan het briefadvies ‘Stuur op mooi Nederland’. We hebben als IPO dit advies betrokken bij bijvoorbeeld de advisering over de sturingsrol van de provincies in de doorwerking van de Nota Ruimte onder de nieuwe Wro. Net als de VNG hebben we het advies bovendien gebruikt om ons aandeel in de samenwerkingsagenda ‘Mooi Nederland’ te bepalen. Het is dan ook jammer om te zien dat expliciete aandacht voor decentrale overheden in de adviezen nog wel eens ontbreekt. Zo zou ik bijvoorbeeld best benieuwd zijn naar een advies van de VROM-raad over mogelijkheden en wenselijkheid van een regionale differentiatie in de ruim-

telijke investeringsagenda van Nederland of over de (on)mogelijkheden van regionale verevening. Ook een langetermijn-strategie voor binnenstedelijke herontwikkeling lijkt me bij uitstek een onderwerp waarover de VROM-raad uitstekend strategisch zou kunnen adviseren.”

Pier Vellinga

Hoogleraar en directeur Klimaatcentrum VU Amsterdam, hoogleraar Wageningen Universiteit:

“Als klimaatwetenschapper ken ik met name het klimaatadvies van de VROM-raad (‘De hype voorbij’) goed. Dat is een belangwekkend verhaal dat ook grote maatschappelijke impact heeft gehad. Het is aardig om te zien hoe de boodschap van dat advies ook verschillende andere clubs op dit vlak tot actie heeft aanzet.

Ik zou de VROM-raad willen adviseren om nog vaker de samenwerking te zoeken met de andere adviesraden. Door gezamenlijk te adviseren kan het spanningsveld tussen integrale en sectorale ruimtelijke ordening doorbroken worden. Het kan ook de interdepartementale samenwerking bevorderen.

In de toekomst zou ik graag nog eens een advies van de VROM-raad zien over klimaat en stedelijke ontwikkeling. Als bij stijgende temperaturen iedereen een airco installeert, levert dat op zichzelf al weer een bijdrage aan klimaatverandering. Terwijl het met goed ontwerp van groen en blauw in de stad voorkomen zou kunnen worden. Daar zou ik nog graag eens een advies van de VROM-raad over lezen.”

Jos Bruggink

Beleidswetenschapper ECN Petten en hoogleraar Energietransities en Duurzame Ontwikkeling, VU Amsterdam:

“Als onderzoeker in de energiewereld ken ik voornamelijk de adviezen en achtergrondrapporten over de energietransitie - ‘Energietransitie: klimaat voor nieuwe kansen’ - en over CO₂-reductie in verkeer en vervoer - ‘Een prijs voor

elke reis'. Vanuit ECN ben ik zijdelings betrokken geweest bij het advies over de energietransitie. Dit advies heeft een belangrijke agenderende rol gespeeld door meer aandacht te vragen voor de transitie en door verder te gaan dan het conceptuele denken waar het 'transitiewereldje' in blijft hangen. Goede punten waren: de verbreding naar de internationale dimensie; het pleidooi om keuzes te maken; en het vragen van aandacht voor financiering en de regie van de transitie. Het advies was redelijk kritisch maar had wat mij betreft nog wel iets kritischer gekund.

Voor een buitenstaander lijken de adviesraden onderdeel van de Haagse 'poldercultuur': er wordt veel moeite in de adviezen gestopt, bij het uitbrengen is er heel even aandacht voor en dan is het over. Het parlement en de regering – waar de adviezen juist voor bedoeld zijn – lijken er weinig mee te doen. De *follow-up* kan beter. De raden zelf kunnen de doorwerking verbeteren door de consequenties voor beleid duidelijker neer te zetten en door concretere aanbevelingen te doen. Ook zijn de adviezen al te veel een consensusproduct. Veel interessanter is het om de discussies en dilemma's, die in het adviestraject aan de orde zijn geweest, ook in het advies weer te geven.

Ik zou graag zien dat de VROM-raad een advies uitbrengt over de bredere rol van Nederland in het internationale klimaatbeleid. Het gaat dan om zaken als de verdere toekomst van het *Clean Development Mechanism*, de kansen voor aanvullende instrumenten zoals sectorale klimaatverdragen of technologische samenwerking en creatieve strategieën om het onderhandelingsproces met de VS, Brazilië, China en India vlot te trekken. Hier wordt in het debat over klimaatbeleid te weinig aandacht aan besteed, mogelijk zelfs ook omdat de regering haar internationale onderhandelingspositie niet wil prijsgeven. Juist adviesraden kunnen vrijblijvend mogelijke standpunten en invalshoeken verkennen."

Sible Schöne

Inhoudelijk coördinator Klimaatbureau (het Klimaatbureau verzorgt de coördinatie van de HIER-klimaatcampagne):

"Ik heb met name iets gehad aan de adviezen over de energietransitie – 'Energietransitie: klimaat voor nieuwe kansen' - en over CO₂-reductie in verkeer en vervoer – 'Een prijs voor elke reis'. Beide adviezen geven een goede analyse en brengen de thematiek overzichtelijk in kaart, ze zijn daarom zeer geschikt voor een brede groep mensen. Je zou de adviezen als IPCC²-achtig kunnen karakteriseren: *policy relevant* maar niet *policy prescriptive*. Ze vervullen een belangrijke rol maar zouden wat mij betreft nog wat concreter kunnen. Als lid van de Taskforce Energietransitie heb ik het energietransitieadvies goed gebruikt, maar de Taskforce zelf heeft zaken concreter gemaakt, zoals het kiezen voor bepaalde structuren. De adviezen mogen ook wel wat scherper: gooi af en toe eens een steen in de vijver!

Ik zou graag zien dat de raad een advies maakt over de *urgentie* van het klimaatprobleem. Daarin moeten vragen aan de orde komen als: nemen we het klimaatprobleem eigenlijk wel serieus genoeg? Als je het klimaatprobleem echt wilt aanpakken, moet je dan niet voor een veel minder vrijblijvende aanpak kiezen en moet je niet ook de *scope* aan oplossingsrichtingen verbreden? Met andere woorden: durven we de leeuw wel in de bek te kijken?"

Wouter van Dieren

Directeur IMSA Amsterdam (een onafhankelijk adviesbureau en denktank op het gebied van duurzaamheid en innovatie):

"Het advies over de energietransitie was het beste advies qua analyse. Het kwam op het moment dat we allemaal onzindebatten voerden over de liberalisering van de energiemarkt terwijl de kernthema's juist voorzieningszekerheid en klimaat

2 IPCC = International Panel on Climate Change

hadden moeten zijn. Het advies was een luis in de pels door te pleiten voor het versneld inzetten op de transitie. We hebben het in de Polmangroep, een club van invloedrijke milieumensen, uitvoerig besproken. Toch is het wonderlijk dat een advies van twee goede afzenders - VROM-raad en Energieraad - zo weinig weerklank vindt. Na het uitbrengen is het even in het nieuws, krijgt het wat aandacht op de radio en bij Nova maar daarna is de resonantie vrijwel afwezig en wordt het stil.

De effectiviteit van de raad kan op een aantal manieren verbeterd worden. Ten eerste moet je niet één raad hebben die het hele VROM-terrein bestrijkt. Uit eigen ervaring weet ik dat RO-mensen en milieumensen elkaars taal niet spreken. Een smallere raad zoals de Energieraad werkt beter. Ten tweede moeten er meer bobo's in de raad, ik ken de meeste mensen uit de huidige raad niet eens. De afzender moet autoriteit hebben, dat versterkt de boodschap. Ten derde is het cruciaal om veel tijd en geld te stoppen in de organisatie van het vertoog na uitkomen van het advies. Denk aan workshops, interactieve websites en het benoemen van discussianten die ingezonden brieven en stukjes schrijven. Zorg ervoor dat men niet om het advies heen kan. Met het advies over de woningmarkt is dat in zekere mate gebeurd. Ten slotte, gebruik heldere en scherpere taal.

Komende adviezen zouden naar mijn smaak moeten gaan over: 1) Prioriteiten in de weging in het productenbeleid. Al midden jaren negentig heeft de voorloper van de VROM-raad hierover een goed advies uitgebracht, ook daar is niets mee gedaan. 2) Normatieve concepten voor duurzaam bouwen. Er dreigt een warboel te ontstaan omdat een baaierd aan verschillende concepten zoals *GreenCalc* en *Cradle to Cradle* naast elkaar ontwikkeld worden. 3) Kosteneffectiviteit van het milieubeleid. Hier is sprake van heel veel desinvesteringen. 4) Vergroening van het BNP. Sarkozy heeft een taskforce over dit thema in leven geroe-

pen met topeconomen zoals Joseph Stiglitz en Amartya Sen.”

Peter van Geffen

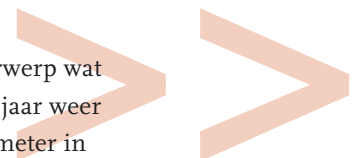
Directeur Stec Groep (advies- en onderzoeksbureau op het terrein van economische ontwikkeling en vastgoed):

“Het advies ‘Werklandschappen’ uit 2006 is voor de wereld van vastgoed, werklocaties en economie een van de belangrijkste rapporten in de afgelopen jaren geweest. Op de markt van bedrijventerreinen spelen al lange tijd veel discussies. Toen kwam de VROM-raad met een doorwrochte analyse op de markt. Het is helder opgeschreven en voorzag duidelijk in een behoefte. Het mooie was dat niet alleen het Haagse circuit maar vooral ook de regio's het rapport onderschreven waardoor het advies een goed startpunt vormde voor nieuw beleid. We hebben dit advies dan ook vaak als basis gebruikt voor ons werk voor regio's en gemeenten. Daarbij was het goed dat het niet bleef bij een rapport maar dat het advies ook regelmatig werd uitgedragen door Henry Meijdam. Het verhaal blijft dan meer hangen.

Het advies over Randstad 2040 vond ik ook wel belangrijk, maar belandde meer op de grote hoop. Het onderscheidend karakter van de VROM-raad kwam ook hierdoor minder uit de verf.

Een onderwerp dat zich leent voor advisering is de betekenis van vergrijzing voor stedelijke en landelijke gebieden en de vraag hoe hier op verantwoorde wijze op kan worden voorgesorteerd. Een ander thema dat zich leent voor advisering op strategisch schaalniveau is om te adviseren hoe goed functionerende multifunctionele gebieden tot stand kunnen komen.

Het zou zinvol zijn om een adviesonderwerp wat vaker te laten terugkomen. Dus na drie jaar weer een *tour de horizon* maken, een thermometer in de samenleving houden, en kijken hoe het

onderwerp erbij staat. Dit kan wellicht gevolgd worden door een *paper*.

Het advies 'Werklandschappen' leent zich hier echt voor. Het doel van het rapport was om een doorbraak te forceren. Het zou goed zijn om over twee jaar bijvoorbeeld vast te stellen hoe het advies is geland *so far*. Ook zouden deeladviezen van een advies zoals 'Werklandschappen' nader uitgewerkt kunnen worden zoals samenwerking met vastgoedmarktpartijen en functiemenging. Zo houd je een thema op de agenda en wordt het minder een 'eendagsvlieg'."

Joep Thönissen

Directeur Recron (vereniging die de belangen van recreatieondernemers behartigt):

"De afgelopen jaren heb ik in verschillende posities gewerkt (Rijk, provincie en nu Recron) en in alle drie de posities heb ik wat gehad aan de adviezen van de VROM-raad. Het zijn over het algemeen inspirerende adviezen van hoge kwaliteit. Daarbij zijn de adviezen niet alleen academisch, maar hebben ze ook oog voor de praktische uitvoerbaarheid.

Vanuit het huidige werkveld is specifiek het advies 'Groeten uit Holland' waardevol. Het heeft een impuls gegeven aan het opnieuw op de agenda krijgen van vrije tijd en toerisme als drager voor ruimtelijke kwaliteit. Inhoudelijk is het voorstel voor beeldende verhalen als leidraad een goed initiatief.

Het is nuttig dat de VROM-raad het brede debat zoekt en contacten legt met diverse partijen in het veld, zowel tijdens als aan het eind van het adviestraject. De VROM-raad is in die zin niet alleen een adviseur maar toetst zijn bevindingen ook door breed uit te vragen bij diverse belangenbehartigers.

De raad bestrijkt een breed terrein, waarbij de ruimte wordt genomen om zaken te benoemen zoals ze feitelijk zijn. Door deze brede blik en door verbanden te leggen over de sectoren heen

weet de raad afstand te bewaren van beleidsnota's en politieke issues.

Het zou mooi zijn als de aanbevelingen niet bij een eenmalig advies zouden blijven, maar dat de VROM-raad een vinger aan de pols houdt. De praktijk is weerbarstig doordat de overheid nog niet goed geschakeld is. Ook provincies geven hieraan te weinig prioriteit. Dus de raad zou na verloop van tijd kunnen kijken of de bedoelingen zoals verwoord in het advies uitpakken zoals bedoeld. Hierbij is het zinvol om ook de adviezen van andere raden over dit onderwerp mee te nemen. Sowieso is het nuttig om meer verbanden te leggen tussen adviezen van andere raden. Het gevaar bestaat nu dat kamerleden en politici te maken krijgen met een opeenstapeling van goede bedoelingen."

Go Verdaas

Gedeputeerde provincie Gelderland voor de PvdA:

"Volgens mij heeft van alle adviezen van de VROM-raad het advies 'Werklandschappen' de grootste impact gehad. Dit advies heeft in Gelderland enorm geholpen om het denken over bedrijventerreinen te kantelen. Het nieuwe label 'werklandschappen' heeft tot bij de wethouder van de kleinste gemeente geleid tot een *shift* in het denken. Het advies 'Nederlandse steden in internationaal perspectief' uit 2004 heeft voor mijn eigen denken veel betekend. Een conceptueel sterk verhaal met goede basisconcepten, dat mij helpt bij de discussies over de ontwikkeling van en relaties tussen de verschillende regio's binnen Gelderland.

Het advies over de problemen bij de uitvoering van het ruimtelijk beleid, 'Ruimte geven, ruimte nemen', was in mijn ogen te weinig fundamenteel. Net als het laatste EU-advies, 'Brussels Lof', ook dat was te braaf. Ik zou graag een advies zien waarin het gehele institutionele stelsel rondom de omgevingsvraagstukken opnieuw ontworpen wordt. Wellicht een thema om samen met andere

raden en adviesclubs op te pakken. Het huidige institutionele stelsel van alle betrokken overheids-lagen en bijbehorende wet- en regelgeving blijkt inadequaar in het aanpakken van omgevingsvraagstukken. Hoe kan het anders? Doorbreek het taboe in het denken daarover. Vervolgens zien we wel hoe je vanuit de huidige situatie naar die ideale situatie komt. Van een geheel andere orde is de ontwikkeling van agrobusiness. Ook een relevant adviesthema, want in Gelderland zie ik steeds vaker de problemen daarmee.

De VROM-raad moet (blijven) adviseren vanuit haar autonome rol, en zich daarbij niet teveel laten leiden door scoringsdrift. De kwaliteit van de adviezen is goed. Maar kan beter door de adviezen toegankelijk en beknopt te schrijven. Een goed te behappen advies heeft meer impact. Het koppelen van een advies aan een congres of symposium om het advies meteen in een maatschappelijke discussie te zetten is aan te bevelen. Ik zou het goed vinden als adviezen een *follow up* krijgen. Hoe loopt de discussie twee jaar later? Heeft het advies effect gehad en kan of moet er nog bijgestuurd worden? Houd het onderwerp op de agenda!”

Pieter van Woensel

Wethouder Ruimtelijke ordening, Binnenstad en Publiekszaken, gemeente Leiden:

“Als ik eerlijk ben maak ik weinig gebruik van de adviezen van de VROM-raad. De adviezen zijn geschreven voor minister en parlement. Het zijn strategische adviezen voor de (middel)lange termijn, terwijl wij hier meer met de voeten in de klei staan. Dit maakt dat de adviezen onvoldoende scherp zijn voor de vraagstukken waar wij hier in de gemeente Leiden voor staan. Het gaat dan om vraagstukken, als de woningmarkt die op slot zit, terwijl het erg lastig is om te bouwen en de juiste woningen op de juiste locatie te bouwen. Ik heb vooral behoefte aan adviezen, die leiden tot concrete maatregelen en tot meer hijskranen in de stad. Ik kan niet goed uit de voeten met een

advies als ‘Randstad 2040’, omdat het een ander schaalniveau adresseert.

Om ook voor het lokale bestuur interessant te zijn, moeten de adviezen een stuk concreter en instrumenteler zijn. De vraag is natuurlijk of je dat als VROM-raad wil, gezien je opdracht.”

Marien de Langen

Directeur-bestuurder woningcorporatie Mitros, Utrecht:

“Ik heb het meest gehad aan het advies ‘Stad en stijging’. Het advies sloot qua filosofie en actualiteit precies aan bij het vraagstuk, waar onze organisatie op dat moment voor stond. Welke kant willen we als woningcorporatie op met onze organisatie? We hebben het advies eigenlijk als uitgangspunt genomen voor ons nieuwe ondernemingsplan Waardevol Wonen en uitgewerkt naar onze eigen situatie.

Het advies werkt in corporatieland heel breed door. Er zijn veel corporaties die op een of andere manier met het advies aan de slag zijn gegaan. Binnen het lokale bestuur kom ik het een stuk minder vaak tegen. Wel zijn binnen de provinciale overheden verschillende mensen die zich het gedachtegoed van ‘Stad en stijging’ eigen hebben gemaakt.

Als ik een suggestie voor een toekomstig advies mag doen, dan kies ik voor een vervolg op het advies ‘Stad en stijging’. De inzet uit dit advies is mooi, maar de vraag is hoe je het vervolgens vertaalt naar de lokale praktijk. Wij staan nu zelf vaak voor de vraag: wat doen we wel en wat doen we niet? Dus een advies dat ingaat op hoe je het gedachtegoed van ‘Stad en stijging’ implementeert en dat de aanbevelingen scherper maakt kan heel waardevol zijn.

De VROM-raad zoekt vaak de hitte van het beleidsmatig debat op. Wat de raad weinig doet is een paar jaar verder opnieuw naar zijn advies kijken om te zien wat ermee is gebeurd en vervolgens met alle nieuwe inzichten een vervolgadvisie

schrijven. Op deze wijze ben je als raad voortdurend met een thema aan de slag en zit er meer continuïteit in de adviezen.

Wat mij betreft zou de VROM-raad zelf meer debat over zijn adviezen mogen organiseren. Er zijn natuurlijke andere organisaties, zoals het KEI, die dit doen. De VROM-raad lijkt niet zo sterk aanspreekbaar. De raad mag veel meer gezicht naar buiten hebben. Dus niet alleen adviezen de wereld inslingeren, maar ook het debat erover aangaan. Dit kan de effectiviteit van de adviezen flink opvoeren.”

Frank van Loon

Vereniging Eigen Huis, uit: Een goede start voor verdere discussie, in: Tijdschrift voor de volkshuisvesting, Jrg. 13, nr. 5, pp. 14-15:

“Vereniging Eigen Huis heeft op veel punten met grote instemming kennis genomen van het advies ‘Tijd voor keuzes’. De waarde en kracht zit in de integraliteit van de marsroute om tot een beter woonbeleid te komen, en de brede analyses die daaraan ten grondslag liggen. Terecht signaleert de VROM-raad dat de problemen waar de woningmarkt mee kampt alleen zijn op te lossen door drie taboes op een open manier in de discussie te betrekken: het huurbeleid, de hypotheekrenteaftrek en de grondpolitiek. De raad geeft daarmee een vlijmscherpe analyse van de onvolkomenheden in de woningmarkt.

.....

De VROM-raad heeft een verstandig en moedig advies afgegeven, op onderdelen betwistbaar, maar de politiek kan en mag het niet naast zich neer leggen. Nu het kabinet het kersverse regeerakkoord om niets te veranderen aan de fiscale behandeling van de eigen woning ingrijpend heeft geschonden om extra inkomsten te verwerven, is er geen enkel excuus om in het belang van een beter functionerende woningmarkt de integrale benadering niet actief op de agenda te plaatsen.”

Frans Tielrooy

Oud-gedeputeerde, oud-voorzitter van de commissie Waterbeheer, lid van de Raad voor het Landelijk Gebied:

“Ik vond het advies over de huizenmarkt uitstekend. De kern van een goed advies is voor mij dat er kritische en constructieve tegengeluiden tot stand komen. Alleen maar roepen dat het niet goed gaat is onvoldoende. Dat is het mooie van adviezen van de VROM-raad: ze geven ook altijd een perspectief. Adviezen moeten aanjagen en inspireren. Daarnaast kunnen adviezen ook een concreet antwoord zijn op een hulpvraag van een bewindspersoon. In de derde plaats heeft een adviesraad een innovatieve functie. Innoveren is voor de overheid zelf heel moeilijk, daar heeft ze buitenboordmotoren voor nodig. Als het om de toekomst van de adviesraden gaat zie ik meer in samenwerken dan samenvoegen.”

Alfred van Hall

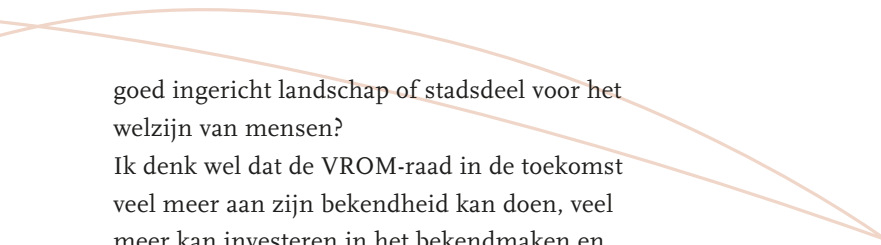
Dijkgraaf van het Waterschap Hunze en Aa en voorzitter van de Commissie van Advies voor Waterstaatswetgeving:

“De adviezen van de VROM-raad lees ik altijd, zowel vanwege mijn belangstelling als dijkgraaf als vanuit mijn wetenschappelijke belangstelling. De meeste adviezen hebben een mooie verhouding tussen analytische diepgang en *to the point* advisering. ‘De hype voorbij’ vond ik een uitstekend rapport.

Ik heb veel aan de adviezen van de raad, ook indirect omdat ze aan anderen in het veld vaak goed duidelijk maken hoe de relatie waterbeheer en ruimtelijke ordening in elkaar zit.

Ik kan me wel voorstellen dat er voordelen zitten aan samengaan van adviesraden als die inhoudelijke diepgang maar gewaarborgd is. Via de adviezen kunnen we elkaar beter vinden in de erkenning van problemen.

In de toekomst zou ik erg geholpen zijn met adviezen die ook ingaan op de implementatie van beleid. Ook het raakvlak tussen harde en zachte waarden vind ik onderbelicht: wat betekent een

goed ingericht landschap of stadsdeel voor het welzijn van mensen?

Ik denk wel dat de VROM-raad in de toekomst veel meer aan zijn bekendheid kan doen, veel meer kan investeren in het bekendmaken en uitventen van adviezen.”

Overzicht adviezen 2007

- **Programma aanpak van de Nota Ruimte (058)**
- **Briefadvies Zuidvleugel (059)**
- **De hype voorbij. Klimaatverandering als structureel ruimtelijk vraagstuk (060)**
- **Duurzame ontwikkeling van het potentieel van de zee (061)**
- **Briefadvies 'Stuur op Mooi Nederland!' (062)**
- **Manifest 'Een wereld te verdienen: vrije tijd, toerisme en ruimtelijke kwaliteit'**
- **Leerwerklandschappen: inspiratie voor leren en werken in een wervende omgeving (063)**
- **Tijd voor keuzes. Perspectief op een woningmarkt in balans (064)**

3

Programma-aanpak van de Nota Ruimte

Toenmalig minister Winsemius heeft de VROM-raad advies gevraagd over de programma-aanpak Nota Ruimte. De adviesvraag was gericht op een eventueel vervolg op de vier programma's uit de Nota Ruimte (Noordvleugel, Zuidvleugel, Groene Hart en Zuidoost-Brabant/Noord-Limburg) door het nieuwe kabinet. In januari 2007 presenteerde de raad zijn bevindingen. De boodschap: de richting is goed, de ambitie moet omhoog.

Ambities opschroeven

De programma-aanpak is het instrument dat het Rijk gebruikt voor de uitvoering van het beleid uit de *Nota Ruimte* in vier gebieden: de Noordvleugel, Zuidvleugel, Groene Hart en Zuidoost-Brabant/Noord-Limburg. In het briefadvies over de programma-aanpak spreekt de raad zich positief uit over de programma-aanpak. In alle vier de gebieden is vooruitgang geboekt op het gebied van rijkscoördinatie van de besluitvorming. Wel meent de raad dat met het huidige accent op rijkscoördinatie niet alle potenties van het instrument programmatisch werken worden benut. In een volgende fase moet het Rijk de ambities met de programma-aanpak dan ook opschroeven. Het Rijk dient vooraf haar eigen doelen scherper te definiëren, en moet in samenwerking met de regio een visie op het gebied ontwikkelen. Het programma moet flexibel ingericht worden. Om versnelling van besluitvorming ook in de toekomst te kunnen blijven realiseren, is het van belang dat de bevoegdheden- en verantwoordelijkheidsverdeling van de programma-aanpak licht blijft.

Na het uitbrengen...

In december 2006 heeft het briefadvies als input gediend voor een gesprek met de DG's van de fysieke departementen. Het Urgentieprogramma voor de Randstad, dat het kabinet in 2007 heeft opgesteld, vormt de officiële kabinetsreactie op het advies Programma-aanpak Nota Ruimte. In het urgentieprogramma is een selectie van urgente projecten uit de programma's voor de Noordvleugel, Zuidvleugel en het Groene Hart overgenomen. De oorspronkelijke Nota-Ruimteprogramma's zijn volledig uit beeld verdwenen.

4

Briefadvies Zuidvleugel: extra inzet voor de Zuidvleugel!

De minister van VROM heeft de VROM-raad, de Raad voor Verkeer en Waterstaat en de Raad voor het Landelijk Gebied gevraagd advies uit te brengen over het programma voor de Zuidvleugel van de Randstad (een van de vier Nota Ruimte programma's). In februari 2007 boden de raden dit advies aan de minister aan.

Urgentie

De raden onderschrijven de ambities zoals de regio die verwoord heeft in haar Zuidvleugelvisie en het Rijk in zijn Zuidvleugelbrief. Wel menen de raden dat de urgentie om te investeren in het gebied nadrukkelijker over het voetlicht gebracht moet worden. Overheidsinvesteringen in het gebied zijn absoluut noodzakelijk om de doelstellingen voor deze regio te halen. Daar komt bij dat de huidige strategische documenten voor marktpartijen nog weinig uitnodigend zijn, waardoor er ook nog weinig zicht is op aanvullende investeringen van

private partijen. De afzonderlijke overheden hebben elk hun ambities, maar het zou een goede zaak zijn als die ambities gezamenlijk krachtig naar buiten worden gebracht.

De visie

De kritiek op het Nota Ruimte programma voor de Zuidvleugel is dat het Rijk en regio (nog) niet gelukt is om in samenspraak gemeenschappelijke prioriteiten te stellen. Nog steeds zijn Rijk en regio bezig elkaar daarop te bevragen. De raden onderschrijven de drie belangrijke thema's uit de visie van de regio maar vragen daarbij wel extra aandacht van Rijk én regio voor de volgende zaken.

Kwaliteit van de leefomgeving

Het is duidelijk dat de kwaliteit van de leefomgeving in de Zuidvleugel te wensen over laat. Zowel de kwaliteit van natuur en landschap als van de gebouwde omgeving schiet tekort. De raden zien vooral de integrale ontwikkeling van de kust als een majeur project dat extra investering van het Rijk nodig heeft.

Bereikbaarheid

De bereikbaarheid van het gebied kan en moet beter. Er is behoefte aan een samenhangend OV-systeem dat ook aansluit op de systemen die elders in de Randstad worden ontwikkeld. Er moet niet langer gedraald worden met de aanpak van de A4 als ruggengraat voor een integrale gebiedsontwikkeling. Ondanks de focus van de bestuurders op de gewenste internationale concurrentiepositie is er nog weinig aandacht voor de daarbij noodzakelijke achterlandverbindingen, zoals de verbinding met Antwerpen en Duitsland c.q. Oost-Europa.

Sociaal-economische structuur

De raden zijn van mening dat de sociaal-economische structuur in delen van de Zuidvleugel zeer problema-

tisch is. De noodzakelijke basiskwaliteit, in termen van de Nota Ruimte, wordt in het gebied van Zuid-Rotterdam en de Drechtsteden, de Deltapoort, niet gehaald. Hier zijn investeringen nodig over de gehele breedte van scholing en opbouw van een kennisinfrastructuur tot revitalisering van de sterk verouderde bedrijventerreinen. Deze investeringen vereisen met prioriteit de aandacht van het Rijk. Voorkomen moet worden dat dit gebied in een neerwaartse spiraal raakt en daarmee het imago en de concurrentiekracht van de Zuidvleugel negatief beïnvloedt.

Organisatie

Het Nota Ruimte programma voor de Zuidvleugel heeft niet geleid tot een versnelde uitvoering van projecten. De verkokering bij het Rijk is onvoldoende doorbroken en de beoogde rijkscoördinatie moet echt veel beter. Ook de regio spreekt nog niet met één mond. De steden zijn veeleer in concurrentie dan dat strategisch gebruik wordt gemaakt van elkaars complementariteit. De raden menen dat er zowel bij het Rijk als de regio als op Randstadniveau dringend behoefte is aan een centraal schakelpunt om de overheidsbesluitvorming te stroomlijnen.

Na het uitbrengen...

Het Kabinet geeft in het Urgentie Programma Randstad (2007) een korte reactie op het Zuidvleugeladvies van de drie raden. Het lijkt er echter op dat het advies slechts ten dele wordt opgevolgd. Het Zuidvleugelprogramma is inmiddels een stille dood gestorven. De op korte termijn uitvoerbare projecten zijn uit het Zuidvleugelprogramma overgeheveld naar het Urgentie Programma Randstad, en in het project Randstad 2040 werkt het Kabinet aan een visie op de gehele Randstad voor de langere termijn. Daarmee lijken Kabinet en regio echter onvoldoende bereid tot actie en investeringen voor de aanpak van de complexe problematiek van de Zuidvleugel. Met name de urgente sociaal-economische vraagstukken (delen van Rotterdam en de Drechtsteden) en de grote bedreigingen voor de basiskwaliteit van de leefomgeving blijven onderbelicht.

5

De hype voorbij. Klimaatverandering als structureel ruimtelijk vraagstuk

In juni 2007 is het advies 'De hype voorbij' over klimaatverandering aangeboden aan minister Cramer van VROM. Het advies werd uitgebracht op een moment dat klimaatverandering volop in de belangstelling stond. Er ging geen dag voorbij zonder dat er artikelen in de krant stonden over dat onderwerp. Deze grootschalige aandacht ging echter met name uit naar maatregelen om mondiale klimaatverandering in te perken (mitigatie in beleidsjargon). Dat er ook in ruimtelijke zin maatregelen nodig zijn om Nederland aan te passen aan het veranderend klimaat (adaptatie) is veel minder dominant in de discussie aanwezig. Het advies van de VROM-raad richt zich met name op dat element.

Onzekerheid en complexiteit

Aanpassing aan klimaatverandering is geen eenvoudige opgave. Veranderingen in het klimaat zijn met grote onzekerheid omgeven en er is geen eenduidige opgave te formuleren in termen van bijvoorbeeld temperatuur- of zeespiegelstijging. Bestuurders en beleidsmakers moeten nadenken over een klimaatbestendige inrichting van Nederland, terwijl de aard en snelheid van de klimaatveranderingen onzeker is. Maar het zijn niet alleen de complexiteit van het klimaatstelsel, de moeilijk voorspelbare effecten en de onzekerheid in de prognoses die aanpassing aan klimaatverandering tot een weerbaarstig bestuur-

lijk probleem maken. Bestuurders en beleidsmakers hebben te korte zichttermijnen om ook op lange termijn de implicaties van huidige besluiten te kunnen overzien. Tevens ontbreekt het velen aan voldoende kennis over het onderwerp. De probleemperceptie is gefragmenteerd, waardoor bestuurders en beleidsmakers te snel schakelen naar sectorale, technische oplossingen. Daarbij is een complicerende factor dat de verantwoordelijkheden rond het klimaatvraagstuk niet volledig duidelijk zijn, en dat geen enkele instantie de regie neemt.

Paradigmaverandering

De VROM-raad pleit daarom voor een paradigmaverandering in het adaptatiebeleid, waarin klimaatverandering niet langer primair als dreiging wordt gezien, maar als aanleiding om na te denken over een strategische inrichting van Nederland. De VROM-raad adviseert niet te kiezen voor sectorale, defensieve maatregelen, maar een integrale en offensieve aanpak te hanteren. Een aanpak die niet gedomineerd wordt door toevallige media-aandacht, maar waarvoor structureel aandacht en middelen worden ingezet.

Strategische ruimtelijke visie

Veel van de bestuurlijke problemen zijn terug te voeren op het feit dat momenteel niemand de regie heeft. We adviseren daarom het ministerie van VROM hierin het voortouw te nemen. Het ministerie kan de komende tijd gebruiken om een strategische ruimtelijke visie op Nederland te ontwikkelen, waarin niet alleen klimaatverandering, maar ook andere ruimtelijke vraagstukken een rol spelen. Met een dergelijke exercitie worden niet alleen de zichttermijnen verlengd, maar wordt ook de aandacht voor het probleem langer vastgehouden. Het is cruciaal om in de ontwikkeling van zo'n visie goed aandacht te besteden aan de

complexiteit en onzekerheid die inherent is aan het klimaatprobleem.

De belangrijkste aanbevelingen luiden dan ook:

- ontwikkel scenario's waarin de ruimtelijke gevolgen van klimaatverandering en andere belangrijke ruimtelijke ontwikkelingen een rol krijgen;
- formuleer als ministerie van VROM in samenwerking met andere ministeries je ruimtelijke ambities;
- organiseer een spraakmakende en enthousiasmerende manifestatie om te komen tot een breed gedragen maatschappelijke visie op een klimaatbestendig Nederland. Betrek lagere overheden, andere departementen, ontwerpers, projectontwikkelaars en anderen hierbij.

Na het uitbrengen...

Na uitbrengen van het advies, is het advies op diverse plaatsen gepresenteerd. In de pers is op verschillende plekken aandacht aan het advies besteed. Ook bij het ministerie is het advies goed ontvangen. In de kabinetsreactie wordt de analyse gedeeld. Het advies vormde mede aanleiding voor de instelling van de commissie-Veerman door het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Een jaar na het uitbrengen signaleert de raad echter dat veel conclusies en aanbevelingen uit het advies nog niets van hun geldigheid verloren hebben, omdat de bestuurlijke inpassing van het probleem een lastig element blijft.

Duurzame ontwikkeling van het potentieel van de zee

**Een visie op geïntegreerd maritiem
beleid in Europa en Nederland**

Als bijdrage aan de totstandkoming van de standpunten van kabinet en parlement over het EU-groenboek Maritiem Beleid hebben de Raad voor de Wadden, de Raad voor Verkeer en Waterstaat, de Raad voor het Landelijk Gebied en de VROM-raad in het voorjaar van 2007 gezamenlijk advies uitgebracht over het beleid voor de Europese oceanen en zeeën. In dit advies bepleiten de raden een offensieve en programmatische aanpak van Nederland en Europa om het economisch potentieel van de zee en oceaan op een duurzame manier te benutten.

Duurzaam en offensief

De raden vinden dat het huidige beleid hoofdzakelijk is gericht op het beperken van schade (toetsing en toelating) en dat deze benadering onvoldoende bijdraagt aan een offensieve aanpak gericht op een kwaliteitsverhogende en duurzame ontwikkeling.

Ontwikkelingen moeten beter aansluiten bij de werking van het zeesysteem; overheden moeten kiezen voor een offensieve benadering en sturing geven aan de benutting van het maritieme en mariene potentieel. Daarbij moeten regionale verschillen tussen zeesystemen worden gerespecteerd. De raden pleiten voor de uitwerking van ontwikkelingsgerichte regionale opgaven door betrokken staten gezamenlijk. Daarbij zien de raden een belangrijke rol voor de EU die bestaat uit:

- de formulering van een strategisch kader voor de uitwerking van de regionale opgaven;
- de vaststelling van een richtlijn waarin regionale implementatie van integrale maritieme programma's kan plaatsvinden;
- ontwikkelen van sturingsinstrumenten.

De raden vinden dat voor een dergelijke aanpak ook meer samenwerking nodig is tussen de directoraten-generaal van de Europese Commissie.

Na het uitbrengen...

Het kabinet heeft haar reactie op dit advies als bijlage bij het kabinetsstandpunt over het EU-groenboek aan de Tweede Kamer kenbaar gemaakt. Het kabinet ziet het advies in belangrijke mate als steun voor haar standpunt over het Groenboek. Daarnaast stelt het kabinet dat het pleidooi van de raden voor een programmatische aanpak en voor de ontwikkeling van een strategische gebiedsvisie kan worden opgepakt bij de implementatie van de kaderrichtlijn mariene strategie. Het pleidooi voor een Europese richtlijn en de ontwikkeling van sturingsinstrumenten wordt door het kabinet niet onderschreven.

7

Briefadvies 'Stuur op Mooi Nederland!'

Op verzoek van de minister van VROM heeft de raad in de 100-dagen periode van het nieuwe kabinet in mei 2007 een briefadvies uitgebracht over een effectieve sturing op het ruimtelijk programma 'Mooi Nederland'. De aanbevelingen vloeien voort uit denklijnen van de raad die in eerdere adviezen zijn ontwikkeld.

Structuurvisies

De raad pleit voor het selecteren van een beperkt aantal scherp gespecificeerde ruimtelijke opgaven in het uitvoeringsprogramma van de Nota Ruimte. Daarnaast beveelt de raad aan dat de rijksoverheid in structuurvisies (nieuwe Wro) de inhoudelijke basis legt voor het stellen van kwaliteitsvoorwaarden (inhoudelijk en procedureel) bij ruimtelijke afwegingen van derden. Na jaren van investeren in vernieuwing van de ruimtelijke afwegingsstructuur (in Nota Ruimte en nieuwe Wro) vindt de raad de tijd rijp om met ambitie en visie leiding te geven aan de uitvoering van ruimtelijk beleid.

Aanbevelingen

De concrete aanbevelingen spitsen zich toe op:

- concretisering van de rijksvisie;
- verbetering van de interdepartementale afstemming;
- stimulering van integrale regionale gebiedsontwikkeling en de inzet van verevening van kostenmakers en -draggers op regionaal niveau;
- borging van ruimtelijke kwaliteit in planvorming en -uitvoering en de voorkoming van verdere verrommeling.

Het briefadvies is door de minister van VROM betrokken in de verdere uitwerking van het programma 'Mooi Nederland'.

8

Manifest 'Een wereld te verdienen: vrije tijd, toerisme en ruimtelijke kwaliteit'

Vertegenwoordigers uit de wereld van vrije tijd en toerisme hebben in het voorjaar van 2007 samen met de VROM-raad aan vier bewindslieden het manifest 'Een wereld te verdienen: vrije tijd, toerisme en ruimtelijke kwaliteit' aangeboden. Dit manifest is een eerste uitwerking van het VROM-raadadvies 'Groeten uit Holland, qui è fantastico!'

dat in november 2006 is verschenen. Het bevat de neerslag van gesprekken met het veld en geeft aan hoe de ruimtelijk-economische ontwikkeling hand in hand kan gaan met de ontwikkeling van recreatie en toerisme. Het geeft aan wat ondernemers en andere betrokkenen nodig hebben van de centrale overheid om hun rol beter te kunnen spelen.

Concrete acties

Gesteund door vele vertegenwoordigers uit het cluster van vrije tijd en toerisme, adviseert de VROM-raad aan minister Cramer van VROM en haar collega's van Economische Zaken; Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit en Volksgezondheid, Welzijn en Sport om, vooruitlopend op een verdere uitwerking van het advies 'Groeten uit Holland', op korte termijn een aantal concrete acties te ondernemen. Deze adviezen sluiten ook aan bij eerdere pleidooien van de WRR, de Raad voor het Landelijk Gebied, het Innovatienetwerk, het Platform Toerisme en Recreatie en MKB Nederland. 'Mooi Nederland' is gebaat bij een cluster van vrije tijd en toerisme dat in staat is om economische ontwikkeling te koppelen aan de grote overheidsopgaven van deze eeuw: het op orde brengen van de waterhuishouding, het wegwerken van het woningtekort, het behoud van het culturele erfgoed, de bevordering van de kennis-economie, de verbinding van nu nog afzonderlijke natuurgebieden en, niet in de laatste plaats, de vormgeving van de toenemende overgangszones tussen stad en platteland.

Publicaties

Naar aanleiding van het advies en vooruitlopend op het manifest is een aantal artikelen verschenen in dag- en vakbladen, zoals het Financieele Dagblad, Building Business, Recreatie, Blauwe Kamer, Vrijetijd studies en Rom Magazine.

Na het uitbrengen...

Het Platform Toerisme en Recreatie (PTR) heeft positief op het advies gereageerd en deze reactie op 13 februari 2007 gestuurd naar toenmalig minister van VROM, Winsemius.

Een reactie van het kabinet kwam uiteindelijk pas op 13 november 2007. Deze reactie is door VROM opgesteld in overleg met OCW, V&W en VWS. De reactie ging met name in op het advies en niet

specifiek op het manifest. Het kabinet deelt de visie van de VROM-raad dat de recreatief-toeristische sector grote economische en maatschappelijke potentie heeft en ontwikkelingen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de ruimtelijke kwaliteit van gebieden. Het aanstellen van een coördinerend bewindspersoon ziet het kabinet niet als oplossing voor de opgaven waar de vrijetijdssector voor staat. De diverse publieke en private partijen moeten elkaar gewoon vinden en aanvullen vindt het kabinet. Daarbij is de verwachting dat met de nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening en de daarbij horende Grondexploitatiewet die juli 2008 in werking treedt, gebiedsgerichte samenwerking tussen publiek en privaat een flinke stimulans zal krijgen. Het kabinet zegt toe de Kamer op de hoogte te houden van de vorderingen van de integrale gebiedsgerichte recreatief-toeristische ontwikkelingen.

Vervolg: 'Ondernemen met ruimte'

Naast het advies en het manifest heeft de VROM-raad samen met het Innovatienetwerk, het ministerie van VROM en LNV begin 2008 een praktijkboek uitgebracht, 'Ondernemen met ruimte'. Geld verdienen als recreatieondernemer én op een positieve manier bijdragen aan het landschap gaan goed samen. Dit blijkt uit de zeven verhalen van ondernemers die voor het boek zijn geïnterviewd ter inspiratie voor andere ondernemers. Deze publicatie is positief ontvangen en wordt, mede op verzoek van de ondernemers die zijn geïnterviewd, inmiddels herdrukt.

Begin juni 2008 is het toeristisch beleid voor de komende jaren gepresenteerd. Staatssecretaris Heemskerk (EZ) heeft toen, mede namens de minister van LNV (Verburg), de Toerismebrief aan de Tweede Kamer aangeboden. Het concept van de 'regionale beeldverhalen' uit het VROM-raadsadvies 'Groeten uit Holland' wordt hierin als interessant aangeduid. Samen met LNV, VROM, de provincies en het bedrijfsleven wil staatssecretaris Heemskerk hiermee aan de slag, zo valt te lezen in de Toerismebrief.

9

Leerwerklandschappen: inspiratie voor leren en werken in een wervende omgeving

In september 2007 hebben de VROM-raad en de Onderwijsraad een gezamenlijk advies uitgebracht, getiteld 'Leerwerklandschappen: inspiratie voor leren en werken in een wervende omgeving'. Aanleiding voor beide raden om over het thema van leerwerklandschappen te adviseren was de constatering dat in steeds meer (stedelijke) gebieden nieuwbouwprojecten

tot stand komen waarbij onderwijs- en bedrijfsgebouwen in samenhang met elkaar worden ontwikkeld. Tijdens een verkennende expertbijeenkomst eind 2006 over dit onderwerp gaven de betrokken partijen uit diverse geledingen (gemeenten, ontwikkelaars, onderwijspartijen) aan behoefte te hebben aan nadere advisering door de raden.

Impuls

De zogenoemde 'leerwerklandschappen' kunnen volgens de VROM-raad en de Onderwijsraad een impuls geven aan de ruimtelijke kwaliteit van het gebied en kunnen de kwaliteit van het onderwijs en de innovatiekracht van bedrijven versterken. Een voorwaarde is wel dat deze leerwerklandschappen zorgvuldig worden opgezet.

Menselijke maat

In het advies pleiten de raden ervoor om het concept leerwerklandschappen alle kansen te geven. Wel dient rekening gehouden te worden met de menselijke maat - omdat het veelal grootschalige ontwikkelingen betreft - en vormen de hoge investeringen, de ruimtelijke impact en de haalbaarheid van de beoogde onderwijsverbetering belangrijke aandachtspunten. Met name lokale partijen (gemeenten, Colleges van Bestuur van onderwijsinstellingen en bedrijven) moeten de kansen en bedreigingen nadrukkelijk meenemen in de afweging van leerwerklandschappen. In ruimtelijke opzicht gaat het daarbij vooral om risico's op het creëren van geïsoleerde gebieden, een matige belevingswaarde van het gebied door de grootschaligheid, een verschraving van voorzieningen elders door concentratie op één locatie, een slechte bereikbaarheid en overlast of botsingen tussen verschillende ruimtegebruikers. Vanuit dit oogpunt wijzen de raden erop dat een leerwerklandschap uiteraard niet de enige vorm is waarin onderwijsvernieuwing of samenwerking tussen het onderwijs en het bedrijfsleven gestalte kan krijgen. Soms kunnen onderwijs- of economische doelstellingen, zoals een betere aansluiting op de arbeidsmarkt, beter zonder fysieke component worden gerealiseerd (dus zonder dat scholen en bedrijven in hetzelfde gebied zijn gevestigd). Voorbeelden zijn de Campus Nieuw West en het Leerdorp Elst, die bewust gekozen hebben voor een niet-fysieke aanpak.

Na het uitbrengen...

Het advies is in september 2007, bij de start van het nieuwe schooljaar, gepubliceerd. Op de dag van het seminar en de dagen daarna besteedden diverse internetsites van partijen in zowel de onderwijswereld als de ruimtelijke-ordeningswereld aandacht aan het advies. In vakbladen is over het advies gepubliceerd en in oktober is tijdens een Ateliersessie in Oosterhout nagedacht over de mogelijke invulling van een nieuw bedrijventerrein als leerwerklandschap. Naast het secretariaat van de VROM-raad namen ook vertegenwoordigers van de regionale onderwijsinstellingen, de Kamer van Koophandel West-Brabant en de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM) aan de werksessie deel. Op 4 april 2008 heeft een studiedag over leerwerklandschappen plaatsgevonden, georganiseerd door het Nirov en de gemeente Oss. Tijdens deze studiedag zijn deelnemers geïnformeerd over de mogelijkheden van leerwerklandschappen en hebben zij kennisgemaakt met inspirerende praktijkvoorbeelden.

10

Tijd voor keuzes. Perspectief op een woningmarkt in balans

De woningmarkt heeft grote en urgente problemen. Velen hebben moeite een passende en betaalbare woning te vinden. Om die problemen aan te pakken is een integrale en structurele hervorming van het woonbeleid nodig. Doel is meer keuzemogelijkheden bieden. Dit vergt een meer neutrale behandeling van huren en kopen,

een actiever aanbodbeleid en een meer gerichte ondersteuning van de vraag. Dit laatste is mogelijk door een woontoeslag voor huren én kopen gericht op de lagere inkomensgroepen te ontwikkelen. De hypotheekrenteaftrek, het eigenwoningforfait en de overdrachtsbelasting kunnen dan stapsgewijs afgebouwd worden.

Dit heeft de VROM-raad op 17 oktober 2007 geadviseerd aan minister Vogelaar in zijn advies 'Tijd voor Keuzes. Perspectief op een woningmarkt in balans'. De raad constateert dat de Nederlandse woningmarkt niet goed functioneert, mede door het beleid van de overheid. Hij adviseert de politiek een stapsgewijze hervorming van het woonbeleid voor te bereiden. Bij ongewijzigd beleid neemt de spanning op de woningmarkt namelijk niet af, blijft de kloof tussen de huur- en koopsector onverminderd groot en legt de hypotheekrenteaftrek een steeds groter beslag op de overheidsmiddelen.

Overheid: deel van het probleem

De woningmarkt kent een aantal ernstige problemen. Het woningaanbod sluit niet goed aan bij de vraag, de kooprijzen zijn voor velen te hoog, de huursector kent lange wachttijden en sommige groepen zijn een groot deel van hun inkomen kwijt aan woonuitgaven. Er zijn onvoldoende keuzemogelijkheden voor de burger. Deze situatie is voor een deel toe te schrijven aan de rol van de overheid op de woningmarkt. De overheid ondersteunt de vraag in ruime mate (hypotheekrenteaftrek, huurtoeslag), maar werpt tegelijkertijd belemmeringen op aan de aanbodzijde (ruimtelijk beleid, grondbeleid, bouwreggeving). Ook behandelt de overheid de huursector en de koopsector niet gelijk. Voor huishoudens met een laag inkomen is huren het meest aantrekkelijk (door de huurtoeslag); voor huishoudens met hogere inkomens ligt (door de fiscale steun) het eigenwoningbezit voor de hand. Dit leidt tot een woningmarkt met overwegend twee smaken: de goedkopere huurwoning en de duurder koopwoning.

Overheid: ook deel van de oplossing

Er zijn genoeg redenen voor overheidsbeleid op de woningmarkt. Burgers zijn gebaat bij een overheid die zorgdraagt voor een stabiele en evenwichtige ontwikkeling van de markt. Ook uit het oogpunt van duurzaamheid en sociale rechtvaardigheid kan de overheid zich niet afzijdig houden. Het woonbeleid moet gericht zijn op het bieden van meer keuzemogelijkheden: meer keuze in aantal, in kwaliteit, in woonmilieu en in eigendomsvorm. Dit vergt een meer gelijke behandeling van huren en kopen, een actiever aanbodbeleid en een meer gerichte ondersteuning van de woningvraag.

Een actiever aanbodbeleid

De overheid kan op vele wijzen bevorderen dat het woningaanbod beter past bij de vraag. Dit kan door verhogen van de woningbouwproductie (verruiming), het bevorderen van de kwaliteit en de differentiatie van de woningvoorraad en het vergroten van de flexibiliteit in het woningbouwprogramma en het bouwproces. De raad doet daar verschillende voorstellen voor. Om redenen van duurzaamheid stelt de raad bijvoorbeeld voor om een flink van de deel van de nieuwbouw in bestaand stedelijk gebied te realiseren. Hiervoor is het noodzakelijk de financiële steun voor lastig te ontwikkelen locaties te intensiveren.

Ondersteuning van de vraag beter richten

Cruciaal is de wijze waarop de overheid de woningvraag ondersteunt. Deze steun is op dit moment ruim en ongericht. Vrijwel alle eigenaar-bewoners en een flink deel van de huurders ontvangen fiscale steun of huurtoeslag. Elk jaar gaat er uit de schatkist van het Rijk € 9,9 miljard naar eigenaar-bewoners (saldo van hypotheek-

renteaf trek en eigenwoningforfait) en € 1,8 miljard naar huurders (huurtoeslag). Vooral de huidige fiscale steun aan het eigenwoningbezit werkt contraproductief: het vergroot de kloof tussen de huur- en de koopsector en het drijft de prijzen op. Ook komt een deel van de fiscale steun terecht bij groepen die deze steun niet echt nodig hebben.

De VROM-raad stelt daarom voor de steun alleen te richten op de niet-koopkrachtige vraag en deze 'eigendomsneutraal' te organiseren. Dit kan door een woontoeslag voor de huur- én koopsector voor huishoudens die knel zitten op de woningmarkt. Als het aan de raad ligt worden de hypotheekrenteaf trek, het eigenwoningforfait en de overdrachtsbelasting stapsgewijs afgebouwd. Verder doet de raad voorstellen om in de gereguleerde huursector meer marktprikkels in te bouwen. De raad bepleit een geleidelijke overgang met waarborgen en zekerheden voor burgers, bedrijven en instellingen. Wijzigingen in de fiscale behandeling van de eigen woning, de huurtoeslag en het huurbeleid moeten goed op elkaar worden afgestemd.

Na het uitbrengen...

Het advies 'Tijd voor keuzes. Perspectief op een woningmarkt in balans' is op 17 oktober 2007 in Nieuwspoor aan de pers gepresenteerd. Peter Boelhouwer, voorzitter van de werkgroep die het advies heeft voorbereid, heeft het advies toegelicht. Daarna hebben de belangrijkste maatschappelijke belangenorganisaties een korte reactie op het advies gegeven. Vereniging Eigen Huis, de Nederlandse Woonbond, Aedes (de brancheorganisatie van woningcorporaties), de Vereniging van Institutionele Beleggers in Vastgoed (IVBN), de Nederlandse Vereniging van Projectontwikkelingsmaatschappijen (NEPROM) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) hebben het advies tijdens deze bijeenkomst positief ontvangen. Alle organisaties zijn blij, dat in een tijd dat

het kabinet zichzelf heeft verboden na te denken over de woningmarkt, de VROM-raad dit stilzwijgen doorbreekt. Allen onderstreepten ook, dat de problemen op de woningmarkt groot en urgent zijn; een hervorming van het woonbeleid is dringend gewenst. Volgens de betrokkenen levert de VROM-raad met zijn advies een belangrijke bijdrage aan het maatschappelijk debat over de oplossingen.

Daags voor de perspresentatie is het advies gepresenteerd aan geïnteresseerden van de Vaste Kamercommissie Wonen, Wijken en Integratie.

Veel publiciteit en reacties in de media

Het advies heeft veel aandacht gekregen van de schrijvende pers en andere media. Zo zijn er artikelen verschenen in NRC-Handelsblad, het Financieele Dagblad, Cobouw, de Staatscourant, het Algemeen Dagblad en verschillende regionale kranten.

Verder hebben vakbladen als het Tijdschrift voor de Volkshuisvesting, Aedes Magazine en Building Business ruim aandacht besteed aan 'Tijd voor keuzes'.

Henry Meijdam, voorzitter van de VROM-raad, heeft op 17 oktober een interview gegeven voor BNR-radio en de Wereldomroep en heeft deelgenomen aan Het Gesprek. Peter Boelhouwer is geïnterviewd door TROS Nieuwsradio (20 oktober) en heeft deelgenomen aan een radiodiscussie over de problemen op de woningmarkt georganiseerd door het Financieele Dagblad, Nova en BNR-radio (5 november).

Ook hebben diverse partijen en personen hun reactie op het advies direct aan de VROM-raad kenbaar gemaakt.

Symposium Tijd voor keuzes

Op 15 november 2007 heeft de VROM-raad het Symposium Tijd voor keuzes georganiseerd in het Provinciehuis Zuid-Holland. Tijdens het symposium is het advies besproken met maatschappelijke belangenorganisaties en professionals uit het veld. De circa 175 deelnemers hebben in workshops gediscussieerd over het advies. Aan de orde waren de rol van de overheid, het aanbodbeleid, de vraagondersteuning en het huurbeleid en ten slotte de verantwoordelijkheden van de betrokken partijen. De heer Brinkman (Bouwend Nederland) heeft een reactie op het advies gegeven en er was een paneldiscussie met de eerder genoemde maatschappelijke belangenorganisaties. Het was een geslaagde en constructieve middag. Over het algemeen wordt de analyse van de VROM-raad van de problemen op de woningmarkt gedeeld. Ook is er overeenstemming over het feit dat een integrale aanpak van de problemen dringend gewenst is. Uiteraard zijn er ook kritische kanttekeningen geplaatst, met name bij de voorgestelde oplossingen. Dit neemt niet weg, dat er breed draagvlak is voor een integrale hervorming van het woonbeleid.

Daarnaast zijn er diverse presentaties gehouden in het land. Peter Boelhouwer heeft op 7 december 2007 het advies gepresenteerd aan de Commissie van Sociaal-Economische Deskundigen van de SER. Deze onafhankelijke commissie schrijft een rapport over de hervorming van het woonbeleid, dat waarschijnlijk begin 2009 zal verschijnen. Verder zijn er presentaties gehouden tijdens het Aedesdebat 'Haal de woningmarkt van 't slot', op het seminar 'Beperking renteaftrek', op het Vastgoed Jubileumcongres 'Trends in de woningmarkt', op het tweede nationaal Symposium Makelaardij en voor het Interprovinciaal Overleg, het Ruimtelijk Planbureau, en onderzoeksbureau Companen.

Brief uitkomsten maatschappelijke consultatieronde

De VROM-raad heeft de uitkomsten van de maatschappelijke consultatieronde samengevat in een brief aan minister Vogelaar (d.d. 20 maart 2008). In deze brief constateert de raad dat de noodzaak voor hervorming van het woonbeleid breed wordt gedeeld. Organisaties op het brede terrein van het wonen zien het advies als een goede basis om met de minister in gesprek te gaan over aanpassing van het woonbeleid. Het onderwerp verdient een hoge plaats op de maatschappelijke en politieke agenda. Verder schetst de raad in zijn brief de punten van consensus en de punten van debat.

Consensus bestaat er in ieder geval over het volgende:

De woningmarkt in Nederland functioneert niet goed. Dit is een serieus maatschappelijk probleem dat dringend om een oplossing vraagt. Het is voor een groot deel terug te voeren tot de slechte afstemming tussen de vraag naar woningen en het aanbod ervan. Voor een betere balans op de markt zijn er hervormingen nodig aan de vraagzijde en aan de aanbodzijde.

De overheid dient te zorgen voor een goed functionerende woningmarkt waarbij het bieden van meer keuzemogelijkheden voor de burger centraal staat. Het betreft keuzes in aantal, in kwaliteit, in woonmilieu en in eigendomsvorm. Het huidige systeem van vraagondersteuning is niet effectief. Een meer gerichte vorm van vraagondersteuning is daarom gewenst. De hypotheekrenteaftrek en de huurtoeslag moeten volgens de meeste partijen worden omgevormd tot een woontoeslag die zich alleen op lagere inkomensgroepen richt. Dit vereist wel een geleidelijk en goed doordacht overgangstraject. Een aantal partijen wil wel een aanpassing van het systeem maar geen volledige afschaffing van de hypotheekrenteaftrek.

De rijksoverheid moet als marktmeester de algemene kaders vastleggen, waarbinnen gemeenten,

woningcorporaties en marktpartijen opereren. De invulling van het woonbeleid moet dan ook voor een belangrijk deel op lokaal niveau worden vormgegeven, waarbij de woonconsumenten een belangrijke rol spelen.

De VROM-raad concludeert dat de volgende onderwerpen nader onderzoek en maatschappelijk debat vragen:

- de voorgestelde gelijkwaardige behandeling van huren en kopen door de overheid;
- de uitwerking en vormgeving van een meer gerichte vorm van vraagondersteuning;
- het uitstippelen van een transitietraject met daarbij oog voor volgorde en snelheid van de aanpassingen.

In zijn brief adviseert de VROM-raad de minister gebruik te maken van de brede maatschappelijke consensus. Aan de minister beveelt hij een beleids- en onderzoeksagenda aan.

Bijlage 1

Samenstelling raad en secretariaat

Samenstelling raad per 31 december 2007

Raadsleden

mr. H.M. Meijdam
voorzitter

prof.dr. Ch. W. Backes
hoogleraar Staats- en Bestuursrecht aan de
Universiteit van Maastricht

prof.dr. P.J. Boelhouwer
wetenschappelijk directeur van het OTB te Delft

mw. drs. C.F. van Dreven
directeur van woningcorporatie Woonplus
Schiedam

prof.dr. M.A. Hajer
hoogleraar Bestuur en Beleid aan de Universiteit
van Amsterdam

mw. prof. dr. M.W. Hofkes
hoogleraar Milieueconomie aan de Vrije
Universiteit te Amsterdam

prof.dr.ir. J.T. Mommaas
hoogleraar Vrijetijdwetenschappen aan de
Universiteit van Tilburg

prof.ir. A. Reijndorp
zelfstandig adviseur op het terrein van stedelijk
onderzoek

mw. drs. A. Rijckenberg
zelfstandig adviseur ruimtelijke ordening en
stedelijke ontwikkeling

mr. H.C.F. Smeets
directievoorzitter Vesteda-groep

mw. M.A.J. van der Tas
zelfstandig adviseur

ir. S. Thijsen
voorzitter raad van bestuur Grontmij NV

prof.dr. P.P. Tordoir
hoogleraar Economische Geografie en Planologie
aan de Universiteit van Amsterdam
zelfstandig adviseur

mw. drs. P.J.L. Verbugt
oud-Kamerlid en woordvoerder ruimtelijke orde-
ning van de VVD-fractie
zelfstandig adviseur

prof.dr.ir. B.C.J. Zoeteman
hoogleraar Duurzaamheidsvraagstukken aan de
Universiteit van Tilburg

Waarnemers

mw. dr. M.A.J. Kuijpers-Linde
Teamleider Ruimte, Infrastructuur en Mobiliteit
Milieu- en Natuurplanbureau

prof.dr. W. Derksen
Directeur Ruimtelijk Planbureau

drs. V.R. Okker
Hoofd Economie en fysieke omgeving
Centraal Planbureau

dr. V. Veldheer
Hoofd Wonen, Leefbaarheid en Veiligheid
Sociaal en Cultureel Planbureau

Algemeen secretaris

drs. A.F. van de Klundert

**Medewerkers secretariaat
per 31 december 2007**

mw. H. Bholai
managementassistent

mw. ir. D. Blom
projectmedewerker

mw. C. de Booij
projectassistent

mw. dr. M.E. Bouwman
projectleider

mw. A.M.H. Bruines
projectassistent

drs. M.B. Buiten
projectmedewerker

mw. dr. L.B.J. van Duinen
senior projectmedewerker

mw. drs. W. Eikmans
projectassistent

mw. J.C. Floridas
gedetacheerd

ing. D. Hamhuis
senior projectleider

drs. J.S.C.M. Hoekstra
senior projectmedewerker

mw. drs. M.P. Hoogbergen
projectleider

mw. ir. S.P.L. Kessels-Tonino
projectleider

mw. drs. I.L. Meijerink
senior projectleider

mw. S. Post
gedetacheerd

mw. P. van Schie
medewerker DIV

dr. V.J.M. Smit
senior projectleider

mw. J. Thijssen-Verhulst
hoofd bedrijfsbureau

mw. C.I.A. de Vries
projectassistent

mw. ir. T.T. van der Werff
projectleider

dr. T.H.C. Zwanikken
senior projectleider

Uit dienst

ir. A.P. Nieuwenstein
senior projectmedewerker

Bijlage 2

Taak en werkwijze VROM-raad

Taak van de raad

Met ingang van 1 januari 1997 trad de Wet op de VROM-raad in werking. Hiermee was de instelling van de Raad voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer een feit. Artikel twee van deze wet stelt dat de VROM-raad tot taak heeft 'de regering en de beide kamers der Staten-Generaal te adviseren over hoofdlijnen van het beleid inzake de duurzame kwaliteit van de leefomgeving en over andere onderdelen van het rijksbeleid die relevant zijn voor de hoofdlijnen van het beleid op het gebied van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer.'

Werkwijze

Naast de gebruikelijke strategische adviezen voor de middellange termijn aan het begin van beleidscycli, adviseert de VROM-raad in toenemende mate ook in andere stadia van beleidsvorming. Daarbij streeft de raad naar sectoroverstijgende, niet-verkokerde adviezen die een impuls geven aan maatschappelijke en politieke discussies en die bijdragen aan het publieke debat en aan de kwaliteit van de politieke besluitvorming. Om die ambities waar te kunnen maken, wordt in hoofdlijn de volgende de werkwijze gehanteerd.

Bij het opstellen van het jaarlijkse werkprogramma wordt getracht zoveel mogelijk aan te sluiten bij de bestuurlijke agenda van het departement van VROM. De wensen van de minister(s) omtrent de te behandelen onderwerpen en het tijdstip van advisering vormen daarbij het uitgangspunt. Er wordt ook rekening gehouden met de politieke agenda van de Tweede Kamer. In de werkplanning wordt tijd vrijgehouden voor advisering over actuele onderwerpen waar in de loop van het jaar adviesvragen voor binnenkomen.

Bij de eerste verkenning van een adviestraject wordt expliciet afgewogen of samenwerking met een of meer andere adviesraden gewenst is. Op voorstel van de voorzitter stelt de raad vervolgens een voorlopige werkgroep aan. Met ondersteuning van het secretariaat stelt de voorzitter van deze werkgroep een startnotitie op over het te behandelen onderwerp. De samen-

stelling van de werkgroep wordt zo goed mogelijk afgestemd op de benodigde expertise. Naast een inhoudelijke terreinverkenning bevat de startnotitie ook een beschrijving van het kritische tijdspad (in relatie tot de politieke en bestuurlijke agenda) en van het beoogde type advies (bijvoorbeeld kort en op hoofdlijnen, of uitgebreid en diepgravend).

De startnotie wordt eerst in de werkgroep en vervolgens in de raad besproken. Dit debat en de startnotitie vormen tezamen het uitgangspunt voor de werkzaamheden van de werkgroep en de betrokken medewerkers van het secretariaat. De werkgroepen omvatten bij voorkeur vier à vijf raadsleden om voortvarend te kunnen werken. Om informatielacunes te vullen, kan de werkgroep onderzoek uitbesteden of interactieve bijeenkomsten (bijvoorbeeld een rondetafelgesprek) organiseren. Halverwege het adviestraject schrijft de werkgroep een korte notitie voor de raad over de stand van zaken en de dilemma's en vraagstukken waarmee de werkgroep worstelt. Deze vraagstukken en dilemma's worden besproken in de plenaire raad, mede aan de hand van een discussievoorstel van de werkgroep. Een adviesonderwerp kan in deze discussiefase zo nodig ook vaker worden besproken in de plenaire raad.

Als de vraagstukken volledig zijn geanalyseerd en oplossingsrichtingen zich aftekenen, organiseert de werkgroep zo nodig een expertmeeting om haar bevindingen te toetsen en schrijft de werkgroep een conceptadvies dat ter vaststelling wordt voorgelegd aan de plenaire raad.

Na de plenaire vaststelling door de raad wordt het advies aangeboden aan de adviesaanvrager, de minister of staatssecretaris van VROM en eventueel andere bewindspersonen. Min of meer tegelijkertijd wordt het advies openbaar gemaakt via de website van de VROM-raad, in de publiciteit gebracht en breder verspreid. Voor elk advies wordt een afzonderlijk nazorgtraject bepaald, afhankelijk van de aard van het advies.

Bijlage 3

Financieel overzicht 2007

De VROM-raad heeft een eigen begrotingsartikel: 01.99.72, onderverdeeld in drie onderdelen: ambtelijk personeel, overige personele uitgaven en algemene uitgaven. In het financieel overzicht zijn opgenomen de begrote verplichtingen en uitgaven voor 2007, alsmede de gerealiseerde verplichtingen en uitgaven in 2007. Het budget ambtelijk personeel en overige personele uitgaven is samengevoegd in het overzicht.

Posten personeel

De formatie van het secretariaat van de VROM-raad is vastgesteld op 19 fte's. De inhuur van expertise ten behoeve van enkele specialistische adviezen was aanzienlijk. Deze kosten zorgden voor een overuitputting van de post Personeel.

Posten materieel

De realisatie ligt aanzienlijk lager om te voorzien in de dekking van de overuitputting op de post Personeel.

Financieel overzicht 2007	Verplichtingen		Uitgaven	
	Begroting 2007	Realisatie 2007	Begroting 2007	Realisatie 2007
bedragen x € 1000				
ambtelijk personeel				
overige personele uitgaven ³	1.529	1.743	1.529	1.743
algemene materiële uitgaven	550	328	550	334
Totaal	2.079	2.071	2.079	2.077

³ Inclusief loonbijstelling ambtelijk budget

The image features a close-up of a single, light-green pear resting on a bed of green grass. The pear is positioned in the lower right quadrant of the frame. Overlaid on the image are several abstract, flowing white and light-green shapes that resemble stylized leaves or petals, creating a sense of movement and organic form. The overall aesthetic is clean and naturalistic.

Werkprogramma 2008

Dit werkprogramma is opgesteld na een gesprek met minister Cramer van VROM en minister Vogelaar van WWI. Ter voorbereiding is gesproken met een groot aantal medewerkers van het departement. Ook met aanpalende adviesraden is gesproken. Eind 2007 is het vastgesteld in de ministerraad.

Begin 2008 waren de volgende adviezen nog in productie:

- 'Een prijs voor elke reis. Een beleidsstrategie voor CO₂-reductie in verkeer en vervoer.' Te publiceren in januari 2008.
- 'Brussels Lof. Handreikingen voor ontwikkeling en implementatie van Europees recht en beleid.' Te publiceren in maart 2008.
- 'Wisselende coalities: naar een effectief regionaal ruimtelijk beleid.' Te publiceren najaar 2008.
- 'Ruimtelijke kwaliteit.' Te publiceren najaar 2008.
- 'Wonen in ruimte en tijd.' Te publiceren najaar 2008.

Gezien de lopende projecten en het feit dat de raadsperiode eind 2008 af loopt streeft de raad ernaar om een beperkt pakket nieuwe adviezen ter hand te nemen dat eind 2008 daadwerkelijk afgerond kan worden. Dat betekent in beginsel dat niet meer dan vijf nieuwe adviestrajecten kunnen worden gestart. De keuze is bepaald op de volgende adviezen.

1 Wijken in stedelijk verband

Als vervolg op het advies 'Stad en stijging' kan de vraag gesteld worden hoe wijken sociaal, ruimtelijk en economisch functioneren in stedelijk verband. Een stad is méér dan een aantal wijken. Over wijk en stad worden gewoonlijk twee verhalen verteld: een stedelijk ruimtelijk-economisch kansenverhaal en een wijkgericht probleemverhaal.

In de stad en de wijk leven veel bevolkingsgroepen niet met elkaar, maar naast elkaar. In het advies wordt daarom met het begrip 'schakelen' gezocht naar een goede verhouding tussen wijk en stad, en met het begrip 'verbinden' naar een (meer) op elkaar betrekken van bevolkingsgroepen. De betekenis van de infrastructuur van collectieve voorzieningen wordt in dit licht gezien. Het advies bevat hiermee input voor het grote-stedenbeleid van na 2009.

2 Openbare ruimte: kwaliteit in transitie

De betekenis van de openbare ruimte verschuift in meerdere opzichten. Zo hebben we te maken met veranderingen in de verhouding tussen productie en consumptie en in de wijze waarop die zich manifesteren in de ruimte. De openbare ruimte krijgt op tal van plaatsen trekken van private ruimte en de verhouding tussen publieke en private investeringen verandert. De commerciële functie van de binnensteden is kwetsbaar door nieuwe winkel-recreatie-concepten. Er is grote behoefte aan identiteit maar die is niet meer vanzelfsprekend. De stedelijke centra zijn als openbare ruimte niet meer vanzelfsprekend een veilige plek maar soms juist plekken waar onveiligheid culmineert. De groene ruimte heeft een geheel andere betekenis gekregen en verdient een nieuwe strategie om in de toekomst te kunnen functioneren als openbare ruimte.

3 Grond op de markt

De grondmarkt is een scharnierpunt voor een groot aantal partijen en van grote invloed op de ontwikkeling van de ruimte en de woningbouw in het bijzonder. De grondmarkt is eveneens van grote betekenis voor de gemeentelijke financiering. Concrete aanleiding om op dit moment een advies op dit terrein uit te brengen is de problematiek van een aantal samenhangende verschijnselen: de verwachte stagnatie in de woningbouw, de hoge prijzen van nieuwe woningen, de problematische positie van gemeenten met afnemende bevolking, de beperkte vereveningsmogelijkheden, enzovoorts. Dit advies is zowel voor minister Cramer als minister Vogelaar van grote betekenis. Voor de VROM-raad is het een sluitsteen in een adviespalet rond wonen en ruimte. De planbureaus (RPB, MNP) hebben hun belangstelling uitgesproken om bij dit advies te worden betrokken.

4 Saldering, differentiatie en transparantie

Er is grote behoefte aan creatieve oplossingen om met milieukwaliteitsnormen om te gaan op het raakvlak van ruimtelijke ordening en milieu. Daarnaast is er bij verschillende partijen een groeiende zorg omtrent de toenemende complexiteit in de milieuregelgeving. Deze complexiteit verstoort het maatschappelijk debat en scheidt schijnzekerheid. Er wordt wel gezegd dat de buitengewoon grote maatschappelijke tegenstellingen rond Schiphol, te maken hebben met het gebrek aan inzichtelijke, transparante regelgeving. Ingewikkelde milieutechnische normen zouden hun vertaling moeten krijgen in eenvoudige voorschriften.

Ook gaan er geluiden op om meer marktwerking in het milieubeleid te brengen, verschillen in milieukwaliteit te salderen en/of verhandelbaar te maken. Niet overal hoeft dezelfde milieukwaliteit

te worden gerealiseerd. Kan de overheid rond Schiphol een eenmalige afkoopsom bieden voor geluidhinder? Kunnen bedrijven en particulieren onderhandelen met hun burens over stankhinder? Kan het principe van 'de vervuiler betaalt' ook worden omgedraaid, wie baten heeft betaalt? Is dit ethisch aanvaardbaar?

Ten slotte is er de vraag of de oorspronkelijke doelen van het milieubeleid niet te veel op de achtergrond zijn geraakt in de discussies over normstelling.

5 De ruimtelijke hoofdstructuur van Nederland op lange termijn

De open grenzen en wereldmarkten dwingen ons economisch de zeilen bij te zetten. Dat vraagt om ruimtelijke investeringen op verschillende schaalniveaus. De VROM-raad heeft inmiddels een aantal adviezen op dit terrein uitgebracht maar een samenhangende visie ontbreekt nog. Kunnen we, in vervolg op het advies over Recreatie en Toerisme, Stedelijke Netwerken en de Randstad een aanvulling geven op de ruimtelijk-economische strategie die wordt gedomineerd door het mainport-concept? De VROM-raad signaleert dat de bestaande ruimtelijke hoofdstructuur, het nationale netwerk van steden, verbindingen en landschappen, een aantal persistente knelpunten kent. Het steeds verder vastlopende mobiliteitssysteem vormt een serieuze barrière voor de economische ontwikkeling. De woningmarkt kent al jaren grote krapte, hoge prijzen en kwaliteiten die veelal niet aansluiten bij de vraag. De bereikbaarheid van natuur en recreatiegebieden verslechtert steeds verder, met name in de Randstad. In de randen van Nederland dreigt economische achterstand en leegstand door een langzaam krimpende bevolking. Daarnaast biedt het klimaatbestendig maken van Nederland een extra dimensie aan de ruimtelijk puzzel. Ook zal in de komende decennia de veroudering van bestaande structuren

grootscheepse herstructurings- en renovatievraagstukken met zich meebrengen.

In het overleg zijn de volgende thema's genoemd als interessant, maar gezien de werklast, niet haalbaar in 2008.

- **Duurzame ruimtelijke inrichting en energiebesparing.** De reductiedoelstellingen voor CO₂ zijn zo hoog dat reductieopties zullen moeten worden benut. Dit is een belangwekkend thema waar ook binnen de departementen al veel aan wordt gedaan.
- **Klimaat: no-regret opties, ruimtelijke reserveringen.** Evident is dat we snel eerste stappen moeten zetten maar ook mogelijkheden open houden. Als de lopende onderzoeksprogramma's hun resultaten hebben gepresenteerd is een advies in vervolg op 'De hype voorbij' wellicht opportuun.
- **Ruimtelijke ordening als contingent systeem.** Een nieuwe Wro treedt dit jaar in werking maar daarmee is het systeem van de ruimtelijke planning nog niet geheel vernieuwd. Veranderingen in de planningscultuur, nieuwe rollen en nieuwe doctrines verschijnen. Een fundamentele bezinning is op een aantal punten aan de orde.
- **De beleidsketen herzien.** Stroomlijning van instrumentarium, vereenvoudiging van procedures, nieuwe vormen om zowel inspraak als kwaliteit te borgen zijn nodig.

VROM-raad
Oranjevuitensingel 6
Postbus 30949 – ipc 105
2500 GX Den Haag
telefoon (070) 339 15 05
fax (070) 339 19 70
e-mail: vromraad@minvrom.nl
website: www.vromraad.nl

Colofon

Jaarverslag 2007
Werkprogramma 2008

Overname van teksten is uitsluitend toegestaan onder bronvermelding

Vormgeving

Drupsteen + Straathof, Den Haag

Drukwerk

OBT bv, Den Haag

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de illustraties te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die denken enige aanspraak te kunnen maken op de illustraties, kunnen zich wenden tot de uitgever.

ISBN 978-90-8513-035-2

